

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

גליון מס' 19 – תשע"ז

•

שאל שטרימל להיראות כחסיד האם חייב באונסים

לפני מספר שבועות נערכה בעיר חולון חתונת בת כ"ק האדמו"ר מבויאן שליט"א, אחד מהמוזמנים לחתונה שלבושו לא היה כשל חסיד חפץ להרגיש בחתונה כחלק טבעי מהכלל, ולכן ניגש לשכנו ושאל ממנו את השטרימל היקר שלו שעלה הון רב וכך נסע לחתונה, אך שהגיע סמוך לאולם פגע בו ילד עם אופנים והעיף את השטרימל לכביש ומעכה אותו מכונית כליל, וכך חזר לביתו בעגמת נפש רבה בלי שהשתתף בשמחה, ובפשטות חייב הוא לשלם לשכנו את מחירו המלא של השטרימל כמו כל שואל שחייב באונסים.

אך לכאורה יש מקום לפוטרו מכח הגמ' בב"מ (צו.) שהסתפקה באדם "ששאל פרה ליראות בה מהו ממונא בעינן והאיכא או דלמא ממונא דאית ליה הנאה מיניה בעינן וליכא", והיינו שמטרתו בשאלת הפרה היא שע"י הפרה יחשבו שעשיר הוא ויתנו לו פקדונות והלוואות, ופרש"י שם שהספק הוא האם הוא

ככל שואל וחלים בו כל דיני שואל, או ששונה הוא מכל שואל כיון שלא שאל הפרה למטרתה הרגילה, ולמעשה כיון שהיא בעיא דלא איפשטה פטור השואל מספק.

וא"כ אף הכא כיון שלא היה נצרך לכובע כשימושו הרגיל של השטרימל, אלא כל מטרתו היתה שע"י השטרימל יראה כחסיד וירגיש כחלק מהכלל, א"כ הרי זה 'כשאל את הפרה ליראות בה' ופטור מלשלם.

ויש לחלק בין הדברים דבפרה לא משתמש בה בצורת שימושה הרגיל שהוא חרישה וחליבה, אלא רק הולך עימה ע"מ להרשים האנשים בעשירותו, אך כאן למעשה משתמש בשטרימל כדרך שימושו שהרי לובשו, ולכן הרי הוא ככל שואל החייב אף באונסים, וכ"כ החידושי הר"מ בב"מ שם דשואל תכשיטים להיראות עשיר כיון שלובשם חייב בתשלומין.

ואולם עיין בפרישה (שמ"ו ס"ב בהגהה) שכתב על הלכה זו וז"ל "מעשה בבחור אחד ששאל תכשיטין ומשכונות מאחרים בשעת נישואין כדי להראות עצמו עשיר ולהחזירה בתוך שלושים ובתוך כך נאנסו, דין זה פסק מהא

השבוע הלך לבית עולמו הרב אליעזר רוב זצ"ל
מנהל סמינר 'מעלות' בירושלים

סיפר בנו הרב אריה מנהל הסמינר כיום:

כשנפתח הסמינר הגענו למעונו של רבינו מרן
הגראי"ל שטינמן שליט"א וכשסיפר לו אבי כי הוא
עומד לפתוח סמינר שאלו מרן "מה ילמדו שם",
והשיב לו אבי "ילמדו שם מלבי"ם, ספורנו, ורמב"ן
עה"ת בעיון".

שאלו מרן ומה עם מה שאמרו חז"ל (סוטה כ.) "כל
המלמד את בתו תורה כאילו לימדה תפלות"?

אמר לו אבי וכי אנגלית זה לא תפלות, וכי
מתמטיקה זה לא תפלות, רק רמב"ן עה"ת זה
תפלות?

אמר לו מרן במילים נחרצות 'כן, לנשים ובנות
אנגלית ומתמטיקה זה לא תפלות, אך רמב"ן בעיון
זה כן תפלות!'

דאמרינן בהשואל שאלו לראות בהן שיהא נראה עשיר כדי להקיפו באמנה וכו' וקאי בתיקו, וקיימא לן כל תיקו לקולא לכן אם נאנס פטור, ונמצא שלא חילק הפרישה בין הדברים, ופסק דאף בתכשיטים שלובשם אם שאלם כדי לראות עשיר נפטר מכח ספק זה, וא"כ אף הכא יש לפטור את אותו אדם שהרי לא שאל השטרימל למטרתו הרגילה, וכן שמעתי שהורו הדיינים שנשאלו על כך.

ונראה שבכ"ז חייב אותו אדם לשלם על השטרימל, ואין זה דומה לשאל את הפרה לראות בה ולמעשה של הפרישה, דכאן לא היתה זו הצגה חד פעמית בשביל האחרים, אלא היה זה לבושו בשעת חתונת הרב'ה, (דהרי ברור דאדם שאין לו שיכות ללבוש זה לא ילבש שטרימל בשביל הצגה) ואטו מי נימא דחסידיה הלובשים שטרימל או חוגרים גרטל רק כשמגיעים לרבם יפטרו מאונסים, אלא שזהו לבושם כשנכסים לרבם, וא"כ ג"כ אותו יהודי זהו לבושו בחתונת הרב'ה, וכיון שכך היה זה השתמשות רגילה לכל דבר וחייב ע"כ באונסים ככל שואל.

לקח ללא רשות סידורים מביה"כ והחזירם ללא ידיעת הגבאי ונשרפו האם חייב באחריותם

לפני כשבוע הציתו ערבים בית כנסת בגוש עציון וגרמו נזק רב לתכולתו וספרי הקודש שבו, והנה כמה ימים קודם השריפה הגיע הגבאי לבית הכנסת וגילה שעשרים וחמשה סידורים נעלמו בלי שידוע זהות האדם שלקחם, ורק לאחר השריפה גילה הגבאי שאחד מן השכנים לקחם ללא רשות ע"מ להשתמש בהם לצורך שמחה ולהחזירם, וכשטלפן אליו אמר לו אותו שכן שהספיק להחזירם עוד קודם השריפה אך לא הודיע על החזרתם.

והנה בפשטות חייב אותו אדם באחריות הסידורים כאילו לא החזירם, דהרי כתב השו"ע (שנ"ה ס"א) וז"ל "הגונב חפץ מבית חבירו והחזירו למקומו ולא ידעו הבעלים שהחזירו, אם ידעו הבעלים שנגנב מהם אע"פ שהחזירו הגנב לא נפטר והוא באחריותו עד שידעו הבעלים", וא"כ אף כאן כיון ששאל את הסידורים שלא ברשות 'ושואל שלא מדעת גזלן הוא' (שו"ע שנ"ט ה'), והגבאי ידע מהגניבה אך לא ידע שהחזירה, א"כ נשארו הסידורים באחריות אותו אדם וחייב באחריותם.

אך הדבר תלוי במחלוקת הרמ"א והש"ך, דהרמ"א (רצ"ב ב') חידש דאע"פ ששואל שלא מדעת גזלן הוא, שונה הוא מגזלן בזה שאין הוא צריך ליידע את הבעלים שהחזיר החפץ, ולכך אין חייב באחריותו אם נגנב או נשרף, והש"ך (שם) השיג עליו, וכתב דדבריו הם כנגד גמ' מפורשת בהמפקיד, והם סותרים לדעת הרבה מהראשונים, וא"כ יוצא דכל הנידון הוא לדעת הש"ך, דלדעת הרמ"א ודאי פטור אותו אדם ככל שואל שלא מדעת שאי"צ ליידע הבעלים.

ונראה דהדבר תלוי אם הספיקו המתפללים לראות את הסידורים לאחר שהוחזרו, דאם הספיק אפילו אחד ממתפללי בית הכנסת המשלמים דמי חבר קבועים מידי חודש בחודשו לראות הסידורים לאחר החזרתם, כיון שיש לו דין של שותף בביה"כ נחשב שהבעלים ידעו על החזרת הגניבה, ואע"פ שלאותו חבר אין זכות לתת רשות ללקיחת הסידורים מלכתחילה אלא רק לגבאי ביהכ"נ, מ"מ לענין דין השבה מספיק ליידע את אחד מהשותפין אף בדרגא זו כדי שיחשב השבה, ואי"ז מעכב שהגבאי לא ידע מכך או שאר חברי ביהכ"נ דדי בכך כדי להוריד האחריות מעל אותו אדם.

כיצד ניתן לאמץ ילד ששמו הוא כשם אב המשפחה

לבית ההוראה 'דברי שיר' הגיע אברך בעל משפחה ברוכת ילדים ושאלתו עמו, שיש ילד מבית הרוס הקשור מאוד לילדיו ולמשפחתו שמחפשים לו משפחת אומנה שיגדל אצלם בשנים הקרובות, ואך טבעי שהם יאמצוהו בגלל הקשר השורר ביניהם, אך הבעיה היא דשמו של הילד הוא שמואל כשמו, ואם יגדל הילד אצלו בבית יהיה אסור על בני המשפחה לקרות לילד בשמו, דהרי אסור לקרוא לאחרים בשם אם שם כשם האב, דפסק השו"ע (יר"ד ר"מ ס"ב) וברמ"א שם, דבפני אביו אסור אפילו לקרות לאחרים בשם אם שם הוא כשם האב, ואם שם אביו הוא שם פלאי אפילו שלא בפניו אסור.

והנה בדרישה נחלק על דברי השו"ע והרמ"א, וכתב דבשם רגיל מותר לקרות לאחרים אפילו בפניו והביאו הש"ך שם, ובחיי אדם (כלל ס"ז, ח') הביא את שני השיטות וכתב דמ"מ עכשיו מקילין בו דמסתמא אביו מוחל, והיינו דאף לדעת הרמ"א שאסור כיון דמסתמא אביו מוחל אפשר להקל בדבר.

ובשו"ת אגרות משה הוסיף (יר"ד סוס"י קל"ג) דאף למש"כ הרדב"ז שכל מחילת אביו מועילה רק שלא יענש, אבל מצוה מקיים אף לאחר המחילה, מ"מ בנידון דידן דנחלקו הפוסקים אם יש בכלל איסור, אפשר להקל לכתחילה כשיש מחילה או בידוע שאינו מקפיד.

האם חובה על ילד מאומץ לגלות מי הם הוריו האמיתיים כדי לקיים מצות כיבוד אב ואם?

שאלה שהגיעה לעמוד ההוראה מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א, אודות ילד שהוריו עזבוהו בבית החולים ונמסר לאימוץ, ועתה בהגיעו לגיל שמונה עשרה יש באפשרותו לפתוח את תיק האימוץ ולגלות מי הם הוריו, האם מוטלת עליו החובה לעשות זאת כדי לקיים מצות כיבוד אב ואם, או לא?

ונשלחתי ע"י מו"ר שליט"א קמיה גאון עוזינו מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן שליט"א לשאול שאלה זו.

ואמר לי מרן שליט"א הלא כבר אחז"ל בקידושין (ל"א ע"ב) "אמר ר' יוחנן אשרי מי שלא חמאן" ופרש"י שאי אפשר לקיים כבודם בכל הצורך והוא נענש עליהם, א"כ בן זה שלא מכיר את הוריו ופטור ממצוות כיבוד אב ואם אשרי לו, ומה לו להיות חכם יותר מרבי יוחנן, ועדיף יותר להשאר במצב שאינו יודע מי הם, שפטור מהמצוה וגם לא יענש, וכ"ש בענינו שסביר להניח שלא יכבדם כראוי, כיון שכועס עליהם על שנשטוהו ולא גידלוהו.

אך למעשה כתב החזו"א (יר"ד ס' קמ"ט א') דאין ראוי למחול "בקביעות" על איזה דין מהלכות כיבוד אב ואם, ולכן אין ראוי בפני אביו לקרות לאחרים ששם אביו באופן קבוע ולסמוך על מחילתו.

ועדיין יהא נפק"מ בדברי החיי אדם במה שמצוי שמתאספים לעיתים משפחות שלימות לענפיהם במקום אחד, ושם של הדודים ובני הדודים זהה, דאפשר להקל לבן דוד אחד לקרות לבן דוד אחר בשמו, אע"פ ששמו של אותו בן דוד הוא כשם אביו, דכיון שאי"ז קבוע מסתמא אביו מוחל, אך במקרה דידן שרוצה להכניס את הילד באופן קבוע לביתו אין לסמוך על מחילה וכדברי החזו"א.

והנה באגרות משה (שם) כתב על דברי הרמ"א בזה"ל "ולכן אם הוא באופן שאין מקום לטעות יהיה מותר אף להרמ"א, ובמקומותינו שהבנים קורין לאביהן רק אבא הרי לא יטעו כלל לחשוב שקורא בהשם שהזכיר לאביו, אין לאסור אף להרמ"א", ונמצא דאין כלל איסור לקרות לאחרים בשם אביו בזמנינו שקורין לאבא בכינוי 'אבא'.

אך תמהו הרבה על דבריו דא"כ עוקר הוא את כל דין הרמ"א לגמרי, דתמיד בכל הדורות היה כינוי מיוחד לשם האבא שהרי אסור לקרות לאב בשמו, וא"כ לא יהיה שום נפק"מ בדין הרמ"א (עי' בס' יושר הורי פי"ז).

אלא נראה דהפתרון הוא שישנו מעט את שם הילד באופן שלא ידמה לשם האבא, דהרי אי"ז איסור מדאורייתא שהרי לא קורא לאב אלא לאחרים בשם האב, אלא הוא איסור מדרבנן דחיישינן שהאב יחשוב שקרא לו בשמו, וכשמשנה מעט את שם הילד לא שייך חשש זה, ובפרט אם יקראו לו בשם כינוי כגון במקרה דידן שקוראים לאבא "שמואל" שיקראהו "שמוליק", ואשרי המגדל ילדים אלו בביתו שהם בבחינת יתומים בחיי האב, וכבר אמרו חז"ל 'כל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו', (סנהדרין דף י"ט ע"ב).

לכל אדם יש תפקיד מיוחד בעולם

מובא בשם הגאון מוילנא זי"ע : דהרי כל אדם בא לתקן משהו בעולם, ולכל אחד יש תפקיד מיוחד משלו בעולם, אך כיצד ידע האדם מה תפקידו, ומה הוא בא לתקן בעולם? ואמר ע"ז הגר"א דהדרך לדעת זאת היא ע"י שיתבונן האדם מהו הדבר שהכי קשה לו לעשות מתוך תרי"ג מצוות, וידע שדבר זה זהו תיקונו, והדבר שהאדם הכי מוצלח בו ברוחניות - זהו תפקידו.

ומסופר שהגה"צ ר' אריה לוי' זצ"ל רב האסירים, תינה בפני רבו בעל ה'לשם שבו ואחלמה' דהאסירים דבוקים בו כל כך, ולא יכול לעוזבם והדבר גורם לו ביטול תורה גדול ולא מאפשר לו ללמוד כרצונו, ושאלו עד כמה מחויב הוא בדבר, והשיב לו רבו: אתה מיוחד בתפקיד זה, וזה התפקיד שלך בעולם.

ושמעתי שהרב אורי זוהר שליט"א מגדולי מחזירי התשובה, בא למרן רה"י הגראי"ל שטיינמן שליט"א ואמר לו שהוא רוצה 'רק ללמוד', ענה לו מרן רה"י: אבל הקב"ה לא רוצה שרק תלמד! האם יש מישהו שיכול להחזיר בתשובה כמוך? אין! א"כ אתה צריך לעשות את תפקידך בעולם.

וכן הוא בכל אחד ואחד, ולמשל אדם שזכה להיות גבאי בביהכנ"ס, או לעסוק בשאר צרכי ציבור באמונה ואין אדם אחר הראוי להחליפו, לא יכול לומר מהיום אינני גבאי, כי זהו תפקידו ולכך הוא נשלח לעולם.

וראיתי מובא בשם מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל [שהשבוע חל יום פטירתו] דהאדם בעצמו יודע את תפקידו בעולם, הוא הרב"ה של עצמו, הוא מכיר את התכונות שלו, הוא יודע במה הוא חזק, ובמה הוא חלש, וע"ז צריך הרבה להתפלל שיצליח לכוין לתפקידו וליישמו כראוי.

(נכתב ע"י אחד השומעים)

לע"נ

אבי יצחק בן אליהו טוביה ז"ל - גלב"ע י' אלול
ואמי רבקה בת אברהם משה ע"ה - גלב"ע י"ב אלול
נתרם ע"י בנם שיחי'